

spørgsmålstegnet erstattes af »absorberede«, og s. 140 l. 7 f. o. står: »og kan tjene til tilintetgjørelsen af vor gjerning i henseende til sproget i [?]. Der skal læses: »og kan bære spiren til til sproget i sig«. Brevet er fra provst Tidemand, hvis skrift dog også er lidet tydelig. Når det s. 31 hedder, at ved nyordningen (i 1850—51) fik Nordslesvig dansk kirke- og skolesprog, må det være en lapsus. Kirkesproget her var jo fra reformationstiden dansk. Hertil sluttede sig også skolesproget.

II. II-1.

Dr. Thomas Otto Achelis, der i årene 1916—24 var lærer ved Haderslev lærde skole og er forfatter til bogen »Haderslev i gamle Dage« I—II (se H. T. 10. rk. I, 125 ff.), men som nu er bosat i Kiel, har udgivet et større værk: »*Geschichte des Corps Holsatia in Kiel 1813—1936. Ein Beitrag zur schleswig-holsteinischen Landesgeschichte*« (Kiel. 1957). Achelis' fremstilling fylder 233 sider. S. 229 skriver han: »Så, nu skulde det egentlig være slut for autor, sætter og læser!« Der følger dog som sagt endnu nogle sider, og yderligere ca. 90 sider bilag! Som tillæg giver Ernst-Siegfried Buresch på 75 sider en summarisk skildring af »Die Entstehung der Corps und Burschenschaften und ihre Zeit«, d. v. s. tiden frem til 1818, der var fødselsåret for »Deutsche Burschenschaft«.

Som undertitlen siger, giver denne fremstilling af et kielsk studenterkorps' vekselrige historie frem til nazismens opløsning af studenterkorpsene også visse bidrag til oplysning om stemninger og forhold i hertugdømmerne. Dr. Achelis' grundige viden om person- og lærdomshistorie og hans klassiske dannelse kommer til fuld udfoldelse — såvel som hans forkærlighed for vidtløftige anmærkninger, hvori han — måske i en lidt fjern forbindelse med emnet — anbringer en del af sin lærdom og korrektiver til andres værker med den indledende bemærkning: N. N. tager fejl ... Værket er udstyret med talrige billeder, og det efter verdenskrigen genopstandne korps har al ære af det — som af andre nyere bidrag til dets historie.

Med tysk studenterliv forbindes vel som regel forestillingen om drik og dueller. Denne røkkes ikke just ved A.s beretning. »Tørsten, skriver han s. 64, var i Kiel på grund af søklimaet, som på andre universiteter af andre grunde, meget stor«. »Det skortede ikke korpsbrødrene på steder, hvor de kunde slå deres tid ihjel, slukke deres vældige tørst og forbruge deres fædres penge!« (s. 67). Da man efter treårskrigen genoprettede korpset i 1855, fremkom-

mer skikken med »Frühschoppen« (s. 110, sml. 81), hvorved den ganske dag kunde tilbringes med drik. Hvad studenterne kunde begå af uhumskheder under alkoholens indflydelse, får vi et eksempel på s. 185, hvad der i 1912 bevirkede, at universitetet suspendede korpset i 4 semestre. — I korpsets senere tilværelse spillede sport, navnlig sejlsport, dog også en rolle (se s. 203). Om de lag, hvorfra korpset rekruteredes i tiden til 1895, bemærkes (s. 143), at en eneste gang forekommer en skolelærers søn, men repræsentanter for arbejdernes opadstræbende stand vil man forges søge blandt medlemmernes fædre.

Når Buresch (s. 354) kalder Slesvig og Holsten tyske hertugdømmer og Tyskland deres fædreland, »tager han fejl«. Det er selvsagt givet, at Achelis er bedre inde i historien. Men hvordan vil han kunne forsvare en udtalelse som den s. 15: »Dänische Gesetze galten nicht in den Herzogtümern«? S. 132 omtaler han selv Jydske Lovs gyldighed i Sønderjylland. Hans udtalelse (s. 120) om, at 1864 skar det bånd over, der i over 4 århundreder havde forbundet Slesvig og Holsten med det nordiske rige, er i hvert fald heller ikke korrekt eller udtømmende m. h. t. Slesvig, der fra historiens gry var en del af Danmark.

Om Kiel-studenternes politiske holdning før det danske monarkis opløsning indeholder bogen adskilligt. I 1848 sluttede de sig så godt som alle med ungdommens begejstring til revolutionen (s. 90). Herlige stunder oplevede de i dagene før slaget ved Bov under indkvarteringen i Flensborg: »Den forholdsvis rige handelsstad bød på mange slags nydelser og fandt de unge fædrelandsforsvarere meget tilbøjelige til at nyde i fulde drag«. (s. 92). Ved Bov-slaget faldt de fleste af studenterne i dansk fangenskab. Når A. skriver (s. 95): »erst lange nach dem Waffenstillstand von Malmö (26.8.1848) wurden wenigstens die meisten von ihnen aus der Kriegsgefangenschaft entlassen«, tager han fejl. De løslodes i begyndelsen af september, og medens Danmark strikte opfyldte våbenstilstandens bestemmelser, misligholdtes den i hovedsagen af Tyskland.

Et i dansk historie kendt navn, helstatsmanden Carl Moltke, var også medlem af »Holsatia«. A. kalder ham (s. 83) urigtigt »svoger« til Fritz Reventlou, der sluttede sig til oprøret. Reventlou skrev sig, som A. rigtigt bemærker (s. 43), sådan i modsætning til broderen Ernst Reventlow. Registeret bytter drilagtigt nok om på de to skrivemåder.

Der kunde vel anføres nogle flere eksempler på fejltagelser. Men rimeligere er det til slut igen at fremhæve, hvor meget værdifuldt der i Achelis' så grundige og levende fremstillede værk kan

hentes også til dansk historie. Værket vidner om forfatterens utrættelige samlerflid og intense optagethed af ægte lærdom.

Holger Hjelholt.

En yngre engelsk Historiker, W. E. Mosse, Senior Lecturer ved Universitetet i Glasgow har givet et vægtigt Bidrag til den Droftelse, der i en Aarrække har været fort om Betydningen og Rækkevidden af Bismarcks Indskud i den tyske Enhedsbevægelse. Medens en ældre Tids Forskere overvejende beskæftigede sig med den indre-tyske Udvikling, har Meningsbrydningerne senere samlet sig mere om Europas Holdning til Datidens Begivenheder i vort sydlige Naboland, og Dr. Mosses Thesis, som opstilles straks i Indledningen, er her, at »man vanskeligt kan godkende den Opfattelse, at Bismarcks Diplomati, hvor dygtigt det end var, alene skulde have været i Stand til at forhindre Dannelsen af fjendtlige Koalitionere«, og det er denne Betragtningssmaaade han nu har begrundet i et betydeligt og veldokumenteret Værk: *The European Powers and the German Question 1848—71 with Special Reference to England and Russia* (Cambridge University Press 1958).

Det vil altid være vanskeligt, ja, egentlig umuligt strængt at begrænse en saadan Undersøgelse. Fremstillingens Strøm løber da ogsaa her snart rask og strid, snart breder den sig mere stillestaaende. Men man vil næppe nogensinde bebrejde Forfatteren, at han giver for meget. Det er et vældigt Arkivmateriale, som her er samlet og fremlagt til Forklaring af de nævnte europæiske Stormagters skiftende Politik overfor Tyskland fra Revolutionen i 1848 til Rigsdannelsen i 1871. Hidtil ukendte Træk i det store Spil drages nu frem i Dagens Lys, saaledes at Bismarck efter Fyrstemødet i Frankfurt, August 1863 virkelig overvejede at gaa til Opgør med Østrig og sonderede i Petersborg, angaaende Ruslands Stillingtagen i et saadant Tilfælde (S. 133/3). — Det viser forøvrigt til fulde, hvor berettiget den Vurdering af Spændingen i Tyskland paa daværende Tidspunkt var, som fik den danske Regering til at gaa videre med Forfatningsforslaget i Efteraaret 1863. Paa samme Maade er det nyt, at den russiske Gesandt i London, Baron Brunnov, i Maj 1864 ønskede at forlade Konferencen, hvis Traktatgrundlaget for 1852 ikke kunde fastholdes, men i Udenrigsministeriet ved Neva-Floden valgte man en anden Taktik (S. 193). — Begge Episoder fra en Periode, som ligeledes er kendt Land for Anmelderen.

Med alt dette er ogsaa Arkivmateriale til hele det omhandlede